

Projekt Berglärka

AV OLOF BERGLUND OCH JAN TISELL

PÅ GRUND AV ALARMERANDE RAPPORTER om berglärkans drastiska tillbakagång i Skandinavien inleddes sommaren 1990 Projekt Berglärka i Ammarnäs, Lappland. Projektet skall försöka ge svar på den svenska berglärkestammens häckningsframgång, rekrytering och dödlighet för att se om orsaken till minskningen står att finna på häckningsplatserna.

Drastisk minskning på senare år

Berglärkan har sedan 1970-talets mitt minskat drastiskt i Skandinavien. Detta har bland annat visat sig i en minskning av antalet sträckande fåglar vid Falsterbo och Ottenby. Även i övervintringsområden vid den polska kusten har arten blivit fåtaligare. Berglärkan har som häckfågel försvunnit från den provyta och de taxeringslinjer kring Ammarnäs, som inventerats kontinuerligt sedan 1964

(Svensson 1990). I Finland, som tidigare hyste en stor stam av berglärka (ca 10 000 par 1956, Pätzold 1987), har arten nu nästan försvunnit. Endast en spillra på ett tiotal par finns numera kvar (Hildén 1987). Berglärkan tillhör idag hotkategori 1 (akut hotad) i Finland. I Sverige står den i hotkategori 2 (sårbar).

Orsakerna till berglärkans tillbakagång är ännu oklara, men ett antal teorier har lagts fram (Svensson 1990).

En teori anger klimatförändringar (främst temperaturökningar) de senaste 50 åren som förklaring till minskningen. Förändringarna har dock ej varit så omfattande att de ensamma kan vara orsaken.

Konkurrens med närstående arter kan ha påverkat berglärkan negativt. Enligt Svensson skulle lappspårven och snöspårven vara möjliga konkurrenter i häckningsområdena. Svensson anser dock att nischseparationen mellan arterna troligen är så stor att konkurrens ej förekommer under häckningstiden. Det är då troligare att en konkurrenssituation kan uppkomma i övervintringsområdena (Österjö- och Nordsjö kusterna) om tillgången på föda är begränsad. Då kan en rad arter komma ifråga.

Miljöförändringar i dessa övervintringsområden kan även tänkas ha verkat negativt på artens beståndsutveckling.

Undersökning i Ammarnäs

Lämplig häckningsterräng, dvs. lågfjällstoppar runt 1 000 m.ö.h., har under 1990 och 1991 inventerats inom Björkfjällsmassivet nordost om Ammarnäs. Topparna inom ett område av 60 kvadratkilometer besöktes vid åtminstone två olika tillfällen och bon lokaliserades i de fall då fåglar sågs. Både boungar och gamla fåglar ring- och färgmärktes.

Färgmärkningen görs för att utröna i vilken grad fåglarna återvänder till häckplatserna i framtiden. Eftersom gamla berglärkor sannolikt är ortstroga, ger detta en möjlighet att uppskatta deras dödlighet.

Häckningen följdes upp med upprepade bobesök tills ungarna nått en ålder av tre veckor. Vid denna ålder födosöker ungarna själva och torde ha passerat den mest kritiska delen av uppväxttiden. Chanserna för fortsatt överlevnad bör då vara goda. Ungarna lämnar boet efter 9–12 dagar och är flygfärdiga kort därefter.

Drygt tre ungar per par

Inom området lokaliserades tre bon 1990 och nio bon 1991 (de senare producerades av sju par). Samtliga bon var belägna på den torra fjällheden strax nedanför fjälltoppen, i sten- och småblockterräng. Växtligheten på boplatserna dominerades av dvärgbjörk, ripbär, lappjung, krustätel och diverse

Häckningsbiotop på kalfjället vid Ammarnäs. Bergtoppen når 989 meter över havet.

enlavar. I området uppehöll sig också en del berglärkor, främst hannar, som troligen inte häckade. Några av dessa uppehöll sig nära häckande par. Kullstorleken i de tolv bona var i genomsnitt 4,2 ägg (3–5). Av 50 ägg kläcktes 35 och 31 ungar ämnade bona, dvs. i genomsnitt 2,6 per bo och 3,1 per par. Förlusterna kunde fastställas i några fall, och det rörde sig då om predation av vessla eller mermelin.

Berglärkeprojektets huvudfråga är som nämnts inledningsvis att fastställa om ungproduktionen är tillräcklig för att kompensera dödligheten. Tyvärr saknar vi ännu tillräckliga uppgifter om de gamla fåglarnas dödlighet mellan två häckningssäsonger. Däremot finns från Ammarnäs sådana uppgifter angående lappsparven, som morfologiskt liknar berglärkan och häckar på nivåer omedelbart under dennas. Lappsparven har studerats under flera år av Martin och Peter Gierow, som funnit en genomsnittlig dödlighet för gamla hannar på 50 procent (M. Gierow muntl.). Om vi gör en beräkning för berglärka med samma dödlighet som underlag, finner vi att av varje par (två individer) kommer i genomsnitt 1,0 individer att återkomma. Det innebär att 1,0 av ungarna måste återkomma för att ersätta de döda gamla fåglarna. Eftersom produktionen var 3,1 ungar per par, får högst 2,1 av dessa fö till nästa häckningssäsong. Detta innebär att

ungfågeldödligheten får vara högst 68 procent.

Framtiden ger förhoppningsvis svar på frågorna angående ett självförsörjande berglärkebestånd, då resultat för dödligheten för såväl gamla som unga fåglar kan läggas fram.

De positiva resultaten från arbetena 1990 och 1991 inger förhoppningar om en lyckad undersökning i framtiden. Redan 1991 fick vi klarhet angående osäkra litteraturuppgifter om förekomst av andrakull, då en sådan registrerades. Ytterligare uppgifter om resultaten kan fås i Svensson m.fl. (1992).

Rapportera berglärkor under häckningstid!

Det är av stort värde för oss att försöka kartlägga det svenska berglärkebeståndets numerär och häckningsutbredning, då det kan ge en uppfattning om artens chanser till fortlevnad som svensk häckfågel. Inga exakta uppgifter finns idag. Därför skulle vi vilja upprepa vår vädjan från Vår Fågelvärld nr 7 1990 till dig som observerat berglärka i fjällen ovanför trädgränsen från 1980 och framåt. Vi ber dig sända in följande uppgifter:

1. Detaljerad angivelse av platsen (gärna inpräglat på en kopia av topografiska kartan eller fjällkartan).
2. År och datum.

3. Fyndfakta: antal fåglar, om det var sjungande fågel, ev. bofynd och i så fall antal ägg eller ungar samt annat som du tror kan vara av värde.

4. Ditt namn, adress och telefonnummer. Sänd in uppgifterna till: Åsa Erlandsson, Kämnärsvägen 11 N:201, 222 46 Lund.

Projekt Berglärka stöds ekonomiskt av Magnus Bergvalls stiftelse och WWF.

JAN TISELL

Kämnärsvägen 11 N:201, 222 46 Lund

H. OLOF BERGLUND

Kämnärsvägen 13 A:108, 222 46 Lund

Litteratur

- Hildén, O. 1987. Tunturikiuru kataomassa Suomesta. (Summary: The Shorelark vanishing from Finland). *Lintumies* 22:51–59.
- Pätzold, R. 1987. *Die Obrenlerche*. A Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt.
- Svensson, S. 1990. An alarming decline of the Shorelark *Eremophila alpestris* in Sweden. *Proceedings of the Sixth Nordic Congress of Ornithology, 1987*. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim.
- Svensson, S., Berglund, O., Tisell, J., Bodenmalm, Å., Erlandsson, Å., Hällgren, M., Jonsson, T. & Nilsson, P. 1992. Reproductive success of the Shore Lark *Eremophila alpestris* in southern Lapland. *Ornis Svecica* 2, nr. 1.

FOTO: JAN TISELL (SAMTLIGA BILDER)

Berglärka, adult hona.

Cirka fem dagar gamla berglärkeungar.